

AŞİRET YAŞAMI BAĞLAMINDA SÜRGÜCÜ ÖRNEĞİ

AŞİRET (KURUMU) YAŞAMI BAĞLAMINDA SÜRGÜCÜ (AVİNA) ÖRNEĞİ

RAMAZAN ERGİN *

Özet

Bu makalede aşiret olgusu üzerinden son yüzyılı kapsayan yaşantı, belge ve tanıklıklarla özel olarak Sürgücü Aşireti , genel olarak aşiretlerde Kürt yaşam tarzı ve dokusunu dışarıdan akademik,politik,ideolojik, inançsal ve yönetsel tanımlar yapmak yerine daha içeriden bakarak sözlü töre, yasa ve geleneklerle kendilerini ve ötekileri nasıl ifade ettikleri konusu üzerinde duruldu. Aşiretin genetik, coğrafi, yönetim anlayışı ve inanç tanımlarının yanı sıra, farklı etnisite ve inanç esaslarını kapsayıcı ve reddedici değer ve kavramlar elden geldiğince Dilbilim, Teoloji, Antropolji, Sosyoloji disiplinlerine göre incelendi.

Anahtar Kelimeler: Aşiret, Kürt, genetik, coğrafya, yönetim, Etnisite, inanç, töre, değer ,kavram

Abstract

"SÜRGÜCÜ-AVİNE " AS AN EXAMPLE BINDING TRIBAL (Constitutional) LIFE

RAMAZAN ERGİN *

In this article, via Tribal (Aşiret) reality and relying on the last century's life-styles, documents and witnesses, it has been worked on how they define or reflect "themselves" and "others" and Kurdish life-style and texture generally seen in tribes but especially in "Sürgücü Tribe" orally and from within rather than from outside views such as Academically, Ideologically, Faith-base and Supervisory. As well as the tribe's genetical, geographical, ruling and belief definitions, values and concepts including and excluding different ethnic and faith-based rules have been examined and explained as far as possible according to Linguistics, Theology, Anthropology and Sociology disciplines.

Key Words: Tribe, Kurd, genetic, geographic, ruling, Ethnicity, belief, custom, value, concept

AŞİRET KAVRAMI VE KURUM OLARAK AŞİRET HAKKINDA GENEL BİLGİLER

GİRİŞ

1. AŞİRET KAVRAMININ ANLAMAMI

Ziya Gökalp "Aşiret, yılın her mevsiminde göçebe olarak ve çadırlarda yaşayan, yalnız hayvan üretimiyle uğraşıp öbür sanatlarla uğraşmayan, bireyleri soy birliği ve akrabalık bağlarıyla birbirlerine bağlı bulunan ve kendilerine özgü başkanları -aşiret reisi- tarafından yönetilen topluluktur."(1) tanımını yapar.

Dr. İsmail Beşikçi ise "Doğu Anadolu'da çeşitli bölgelerde hareket eden pek çok göçebe aşiret mevcuttur. Fakat en yoğun oldukları yerler Urfa, Bingöl, Tunceli, Mardin, Siirt, Diyarbakır, Van Gölü çevresi, Ağrı ve Hakkari yöreleridir. Bunlara halihazırda Kürtçe konuştukları için "Kürt aşiretleri" demek daha doğrudur. Bu ifade, aynı zamanda onları, kendilerine benzeyen diğer sosyal gruplardan ayırmak bakımından da yerindedir. Gerçekten Doğu Anadolu'nun çeşitli yörelerinde hareket eden göçebe Kürt aşiretleri; sosyal organizasyon, değer sistemleri, toplumsal farklılaşma, dışarıya açılma ve dış faktörlerle bütünleşme yönünden Toros Dağları'nda dolaşan Türkmenlerden, Ege Bölgesi'nde hareket eden Yörüklerden ve halen ticaret göçebeliği yapan ve göçebeliği bir millet karakteri olarak devam ettiren Çingenerlerden de farklıdır. O halde göçebe Kürt aşireti sabit bir konuta ve toprağa bağlı olmadan, tarımsal faaliyetlerin yalnızca küçükbaş hayvancılık kısmıyla uğraşan, hayvanlarına daha iyi otlaklar bulabilmek için mevsim ve bitki örtüsü durumuna göre yaylalardan steplere, steplerden yaylalara göçüp, daima çadır hayatı yaşayan, az çok kapalı bir ekonomiye sahip, kan akrabalığı ve birlik duygusu gibi bağlarla birbirine bağlı, daima bir şefe bağlanmayı tercih eden, okuması -yazması ve kültür seviyesi düşük, geleneksel bir gruptur. Gerçek göçebelik ise böyle bir grubun yaşama düzeni, iktisadi, sosyal ve siyasal faaliyetleridir. Bu tarz göçebe Kürt aşiretini Yörük, Türkmen, Çingene gibi diğer göçebelerden ayırdığı gibi göçebeliği de Transhumance yaylacılık ve yarı yaylacılıktan kesin olarak ayırmaktadır." der.(2)

V.Minorski de "Eğer Araplarda kabilenin belkemiğini kan bağı-neseb- oluşturuyor ise Kürt aşiretlerinde bu işlevi toprak, yani aynı reise bağlı insanların yaşadığı bölge yerine getirmektedir.(...) Kürt aşiret üyelerinin dış saldırılara karşı korunması, eski töre ve yaşam tarzının devam ettirilmesi amacıyla oluşmuş bir topluluk veya topluluklar bütünü...Temelde ev veya ev halkı, anne, baba ve çocuklardan oluşan aile yer almaktadır. Birkaç ev bir arada büyük aileyi oluşturur. Birçok büyük ailenin toplanmasıyla klan oluşur. Klanların birleşmesiyle de aşiret oluşur." der. (3)

Matin Von Bruinnesen ise bu konuda "Kürt aşireti gerçek ya da gerçek olduğu varsayılan ortak bir ataya dayanan ve akrabalık temelinde örgütlenmiş, genellikle toprak bütünlüğü de olan- dolayısıyla ekonomik bütünlüğü de bulunan- kendine özgü bir iç yapıya sahip sosyo-politik bir birimdir. Doğal olarak aşiretler de kendi içlerinde alt aşiretlere bölünmüşlerdir. Bu alt gruplar da bir kez daha klan, sülale, ve benzeri gibi birçok küçük birimlere ayrılır." der. (4)

Yukarıda alıntı yaptığım kaynaklarda göze çarpan iki önemli iddia birbiriyle çelişmektedir. Ziya Gökalp ve İsmail Beşikçi'nin aşiret tanımlarında "Kürtleri toprağa yerleşik olmayan, göçebe yaşam ve

hayvancılıkla uğraşan bireyler şeklinde betimlemelerinin yanında V. Minorski'nin ve Martin Von Bruinnessen' in Kürt aşiret kurumunun toprağa yerleşik şekilde tanımlamış olmaları ve birbirinden farklı tespitlerde bulunmaları oldukça önemlidir. Kürt aşiret kurumunun kan bağı ve akrabalık üzerine kurulu olduğunda ise hem fikirdirler. Osmanlının padişahlıktan cumhuriyete geçiş döneminde yani kabileden ulusa, aşiretten devlete geçtikleri ,imparatorlukların yıkıldığı, sınırların yeniden belirlendiği 1. Dünya Savaşı'nda Kürt aşiretler yaşadıkları göçebe-yerleşik varsayılan topraklar üzerinde yandaş-karşıt , ideolojik-politik ve akademik olarak henüz yeterince irdelinmemiş, kısmen keşfedilmiş bir sorun yumağı şeklinde karşımızda duruyor. Genç cumhuriyetin hapsedildiği sınırlar içinde Türk milleti adı altında uluslaşma çabası kanla bastırılan Kürtlerin isyanları ve beraberindeki Kürt inkarcılığı, Türkleştirmenin düşünsel zeminini ve akademik inkar teorilerini de beraberinde getirir. Kürtlerden , Kürt aşiretleri içinden inkar ve yok saymanın karşıtı olarak çıkan inançsal ve ideolojik karşı duruşlar bu kurumu kısmen dönüştürse de tam anlamıyla başarılı olunamamıştır. Dışarıda galip devletlerin kendilerine bağlı olarak oluşturdukları aile-kabile devletler içinde Kürt aşiretlerinin olmaması, başarısız olmalarının altında yatan iç nedenler (Doğu Hristiyanlığı) ve dış nedenler (aşiret kurumunun kendine has töre ve yasaları kapsayan kültürel değerler) ile anlaşılabilir.

Kürtlerin aşiretler halinde yaşadıkları İran-Irak-Suriye-Türkiye arasında kalan coğrafi bölgeye bakıldığında Osmanlı İmparatorluğunu yıkan sanayisi gelişmiş toplumların kendi içindeki nüfuz ve hakimiyet kavgalarının günümüzde petrol-maden kaynakları üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

Aşiret, aynı kanı taşıyanların yaşadığı coğrafi alandan adını aldığı gibi, aynı babadan ortaya çıkan; fakat farklı nedenlerle farklı coğrafyalara dağılan aşiretler de mevcuttur. Aşiret adı bir coğrafi yer adı olabileceği gibi hakimiyet kurmuş bir ailenin ve şahsın adını da olabilir. Aşiret kişisel adları aldığı anda ait olduğu coğrafi tanımları da beraberinde kullanır. Merkezi yönetimlerin aşiret dışından atadığı aşiret reisleri birkaç farklı aşireti "teba" mantığıyla hakimiyet altına aldığından büyüüp- küçülebilen bir coğrafi tanımdır bu. Aşiret dışında merkezi yönetimden insanlarla kadın üzerinden kurulan akrabalıklar da zamanla aşiretin liderliğini ve adını almaya döner. Bu aşiretler, kırsal kesimde ve merkezlerde yaşayan iki ayrı kola ayrılırlar. Bunlar Beylik-Paşalık-mutesellimlik alan ailenin ...oğulları olarak anılırlar. (Azizoğulları, Cemiloğulları ya da Cemil Paşazade, Mutevellizade, Kikizade, Sefdin - Seyfeddin-Serdin-Paşa, İbrahim Paşa vs.) Aşiret, bağlantısı olanlar ve bağlantısı olmadan aşiret yönetimi verilmiş ailelerden oluşur. Aşiret sahibi olmayan veya toprak sahibi olmayan ağalar vardır.

İlçe merkezlerinde 1970'li yıllara kadar Asuri-Ermeni-Yahudi kökenliler kent ve ilçe merkezlerinde kendi içlerinde demografik çoğunluğa göre Urfa-Harran'da yaşayan Yahudi kökenli Sabiiler-Mendenlerle birlikte Asur kökenli Ortodoks Süryani cemaati vardı. Asur Süryani-Keldaniler kendi içlerinde Nasturi, Ortodoks, Katolik, Protestan, Yakubi gibi mezheplerle iç çatışmalar ve değişen bölge koşulları nedeniyle Müslümanlaşan aileler olarak az da olsa yaşıyor.

"Yunani(Stan)..Ermeni, Gurci, Turki, Kurdi...(stan)" ulus, ülke, hakimiyet tanımları ile benzerlikler gösterir. Günümüz Kürtçesinde "stan" kelimesi halen bedel "karşılığı alınan, sahip olunan" anlamını

taşır. Ancak kendi aşiret coğrafi sınırlarının içinde etnik, dinsel ayrıştırıcı tanımları günümüzde Gavur (etnisite), Fille-h (inanç) sözcükleri ile ifade ederler. Aşirete sığınan ve etrafında yaşayan İspanya kökenli Cengene-(Çingene), Hindistan kökenli Karaçi, Arap kökenli Mıtrıp, Yezidi kutsal dilenci olan Fakir, Türk kökenli Aşık,Fars kökenli Parsek tanımları dikkate değerdir. Aşiret içinde yaşayanlar bu tanımlardan nasibini alır. Arab, mahcır (Muhacir) gibi..(5)

Mezopotamya'da yaşayan uygarlıkların ayak izlerini aşiret yaşantısı içinde görmek mümkündür.Genetik ayrıştırıcı tanımlar, coğrafi yer (köy-ilçe-il-aşiret yanı sıra çeşme, tepe, dağ, vb) adlarını hala korurlar.

MERKEZİ YÖNETİMLERİ TEMSİL EDEN COĞRAFİ AŞİRETLER

Bunlar tarımın yanı sıra hayvancılık ve her türlü etnik yapıyı "teba" sınıfından görürler. Merkezi yönetim ilişkilerini düzenler ve hukuk sistemlerini uygularlar. Merkezi otoriteye eksende bağlılıkları vardır;ancak otoritenin zayıflık ve güçlülük durumuna göre çatışmalar ve itaatsizlikler gösterirler. Genel olarak "Paşa-Bey" sıfatlı aşiretlerde görülen bu durum ve yerel aşiretler arasında çatışmalar merkezi otoriteye yakınlık ve uzaklık ölçülerinde yapılır. Bu tür yöneticilerin kendilerine ait köylerdeki ağa ve nazırların oluşmasında kadın üzerinden akrabalığın küçümsenmeyecek örnekleri vardır. Coğrafi hakimiyet bölgeleri geleneksel aşiret sınırlarını aştığından birkaç aşireti kapsayan hakimiyet bölgeleri oluşur. Bu Paşa ve Beylerin evlendiği farklı etnik köken ve inanca sahip kadınlardan doğan çocuklar, kendi aralarında "kadının hakim etnik köken ve inanç üstünlüklerine göre öncelenirler." Bey ve Paşa çocukları arasında kırsal – kentsel ayrışmalara ve zaman zaman öldürmelere varan iki kollu bir ilişki ve adlandırılmalara neden olur. (Milli-Millizade, Kikan- Kikizade)

KONAR-GÖÇER AŞİRETLER

Konar-göçer aşiretler arasında hayvancılık ve kaçakçılık ile uğraşanlar "Koçer" olarak adlandırılırlar. İklim ve bitki örtüsü özelliğine göre aşiret ve aşiretler arası topraklarda hayvan besiciliği yaparlar. Besledikleri hayvanları satmak için aşiret sınırlarından geçişlerde "Bedel-rüşvet" vermek zorunda kalırlar. Son yüzyılda oluşturulan sınırlarda rüşvetin yanı sıra kaçak olarak da hayvanlarını geçirmek zorunda olduklarından "farklı" kaçakçılıkta yapmış olurlar. Koçerlerin bir kısmı atanan yönetici ailelerin hayvanlarına bakar, nazırlık ederler. Hayvancılıkla uğraşan yerleşik aşiretler ise yaylak ve kışlaklara sahiptirler. Hayvancılıkla uğraşan"Beritan" gibi aşiretler mevcuttur. Ancak sadece hayvancılık yapan küçükte olsa bir topraga ve alt aşiretle genetik bağı olmayanları ifade eden Koçerlik ise yerleşik aşiret kuralları olmayanlar olarak addedilir. Ancak bunların hukukları aşiretler arasında belirlenmiştir. Bunların "Zılamé... (Adamı..) şu aşirete bağlı veya adamı olarak kendi içlerinde ayrıştırırlar. Tuz gölü civarına yerleşen veya yerleştirilen (Meburi iskancı) ailelerin bir çoğu geldikleri-göç ettirildikleri aşiretlerin adlarını hala (Şeyh Bızını- Karageçi)kullanırlar.

TOPRAĞA YERLEŞİK KÜRTLERDE AŞİRETÇİLİK

Aşiretler arasında hakimiyet kavgalarında, daha güçlü olana karşı varlığını korumak için merkezi otoritenin temsilcilerine gönüllü arazilerini bağışlayan aşiret ve aileler küçümsemeyecek kadar çoktur. Ancak bu aşiretler farklı nedenlerle kollara ayrılırsa bile ilk aşiret adlarını kullanırlar.

İpek Yolu üzerinde kendilerini Arap olarak tanımlayan aşiretler mevcut olmasına rağmen bunların tek tanrılı dinler ile - Tevrat dili İbranice, İncil dili Süryanice, Kuran dili Arapça'nın üst çatısı olan "Aramice"nin ve ortak geçişlerle "Dinsel kavramların" yakınlığından müslümanlaşmış kabilelerle izah etmek daha doğru olur. İpek yolu üzerinden iç kısımlara doğru "Mehelmi- Mehellemiler, Tat lar, Daşiler ile daha çöle yakın olan Arap Şammar, Teyyari aşiretleri ise yerleşik olmayan ve yerleştirilen aşiretlerdendirler. Bu yüzden kendilerine bir şekilde ait olan eski yerleşim birimleri yoktur. Sığınmacı olduklarından onlara sığınan farklı bir etnik grup ve inanç bulunmaz. Tat lar ve Daşiler ise bir şekilde merkezi otoritelerin emrinde oluşmuş bir kaç etnik özelliği birarada barındıran karma bir yapı (Kürt-Arap) içindedirler. Bu yüzden Tat lar daha Arap plastik değerlerine, Daşiler daha çok Kürt plastik değerlerin yakındırlar.

Kürt aşiretlerini "öteki" aşiret, Oba, kabilelerden ayıran en büyük özellik sığınmaya musait olması, içerde etnik ve inançsal ayrıştırıcı fakat dışarda kapsayıcı bir özellik taşımasıdır. "Mala érebo (Arabın ailesi), Fillén me(Bizim ama müslüman olmayan) vb gibi örneklerle ayrıştırıcı ve kapsayıcı kavramlar kullanılır.

Yezidi inancını sürdüren- ki Kürdün dışında Yezidi olan başka bir etnisite yok- Kürtlerde genetik bir kast olarak varlığını sürdüren "Soylu-Ari " anlamında "Aşir (soyu, sopu belli)" tanımlamanın dışında yaşam tarzı olarak Aşiret yaşamı yoktur. Kendi içlerinde en büyükler bir kaç Yezidi Şeyh ailesinden olanlardır. Bunlar sadece şeyh çocuğu olarak dünyaya geldiklerinden ayrıcalıklı ve efsunlu olurlar ki bunların içinde en büyükleri "Şeyh Adi"nin soyundan gelenlerdir. Sırasıyla aynı genetik kast sistemi Şeyhlerin bir altı "Pir" ler, Pirlerin bir altı " Qewwal" ler, Kevallerin bir altı " Koçekler" ve onların altı "Feqir" ve ahal olarak "Sancaklar"a bağlı köyler halinde yaşarlar. Bütün kastlar sadece kendi içlerinde evlenebilirler. Yani Şeyh sadece bir şeyh kızı, pir pir ile evlenebilir. Kendi inançlarından olmayan biri ile inanç esaslarını bazı yerlerde konuşmaları bile günah sayıldığı gibi onları içlerinden kovarlar. İçerde ve dışarda çok katı inanç ve yaşam esaslarına bağlı olarak yaşamlarını sürdürmek zorunda olduklarında tamamiyle kapalıdırlar. Bu inanç esasları ile alay eden ve onları zorlayan müslüman Kürt aşiretlerinden uzak yaşarlar. Osmanlılar döneminde genellikle Asur kökenli kentli Süryani, kırsal Keldani ve Ermenilerin yoğun olarak yaşadıkları bölgelere yakın ve bazen iç içe yaşamışlardır.

Sığınmacı olmayan ve sığınmacı olmayan Yezidiler ,islam inanç esaslarına göre yaşam ilişkilerini sürdüren müslüman olmuş Kürtlerdeki gibi -Ariılık, soyluluk-tanımı dışında aşiret yaşamı yoktur. Ancak, bilinen en eski aşiret adları olan Dağ (Metinan-Şengal), Göl (Sımkya- Ava Sıpi) isimlerini kullanırlar. Aşiret altı isim olarak vasıflar (Zirki- Jirki) ve bunların yerleşik oldukları köy adlarını (Viran, harabe, Ba tuva, Sino, Hepsa pélika) gibi işaret isimler kullanırlar. Günümüz şafii müslüman olanlar bu aşiret ve aşiret alt adlarını kullananlar olduğu gibi şahıs ismiyle anılan aşiretler hakkında bize önemli bilgiler verir.

ASUR-KELDANİLERDE AŞİRETÇİLİK

Asur-Keldanileri kendi içlerindeki cemaat ve "mezhep" kavgalarıyla Asur hakimiyetinin son bulduğu, Hristiyanlığın ilk inanan ve inancı evrensel boyuta taşıyan, ulusal değerlerini dinsel inançla bütünleştiren "Doğu Hristiyan" kavmidir. Kendi içlerinde Süryani-Ortodoks ve Keldani-Nasturi olarak ayrışmaları aynı zamanda coğrafi yerleşim alan tanımını da içerir. Asur kökenli Süryani Ortodokslar İpek Yolu güzergahı ve yakınındaki il ve ilçelerde yaşayan cemaati ifade ederken, Asur kökenli Keldaniler yakın yüzyıla kadar Hakkari, Musul, Urmiye dağlık bölgelerinde "aşiret" tarzında yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Değişen sınırlar ile Irak'ın Kürt bölgelerinde azalarak yaşamlarını sürdürmektedirler.

1. Dünya Savaşı'nın galipleri Fransa ve İngiltere'nin kendi içlerindeki paylaşım ve hakimiyet kavgalarında Fransa mandacılığını tercih eden Keldani Nasturiler, büyük çoğunlukla şimdi Fransa'da yaşamaktadırlar. Keldaniler kendi içlerinde dillerini konuştukları dağlı Aram- Asurca ile kentli Asur - Süryanice arasında farklılık olduğunu söylerler. Asur Keldanileri, istisnasız, ortak kültür dili olarak Kürtçeyi bilir ve kullanırlar. Hatta bazı yerlerde kendi dillerini unutan ve sadece Kürtçe konuşan Keldani-Nasturi aşiretlerden bahsederler.

İpek Yolu üzerindeki kiliseleri günümüzde az da olsa faal durumda olan Asur Süryani Ortodoksların ortak kültür dili ise Arapça ağırlıklı Osmanlıca ve Türkçedir. Keldanilerin en büyük dini liderlerinin adı "Mar Şamun"dur. (Mar Şamun- Efendimiz Simon) Metropolit, bu soydan gelen insanlardan seçilir ve aynı zamanda bir kral yetkisine sahip ve emirlerine kayıtsız itaat edilen genetik yöneticilerdir.(6) Kiliselerden sorumlu Matran (Piskopos)lar ve Keldani aşiret ve köy işlerinde sorumlu "Malikler" ise bütün aşiretlerin kent yaşamında rol oynayan Mar Şamunların aşiretleri yönetmek için aristokratlardan seçtikleri yerel yöneticilerdir.(Mandu ailesi) Aynı zamanda Mir (Askeri yönetici) bu ailenin bireyleri ve seçtikleri kişiler arasından atanırlar. (7)

Asur Keldanilerinin Ninova ve çevresinden dağlara sığınmak için gittiklerini söylerler. Asur Hristiyan gelenek göreneklerine bağlı kalmışlar. Komşu Kürtlerden bazı yabancı özellikleri miras aldıklarını söylerler. 5.Yüzyılda, Asur Keldaniler iki dini mezhep grubuna ayrıldılar. Nasturiler ve Yakubiler. Katolikliği benimseyen Nasturiler Keldani adını sürdürdüler. Aynı inancı benimseyen Yakubiler ise Süryani Katolikleri adını aldı. Maruniler,Bizans dilini ve Rum ayinleri yaptıkları halde Asur-Keldanidirler. (8)

2. AŞİRET ÖRGÜTLENMESİ VE OSMANLININ AŞİRETLERİ YÖNETİM ŞEKLİ

Aşiretin Beri'ye (Aşağı, Ova) İskan Etmesi, Mecburi İskanlar,Aşiretlerin İki Kola Ayrılması

Diyarbakır ve Mardin yöresindeki ilçelerde meskun gayr-i müslimler: Asur- Yahudi- Ermeni-Yezidi ve Alevi Kürtler ile İslam dışı inanç ve mezheplere sahip olanların ötelenme ve korunma amacıyla bir arada yaşadıkları bölge ve aşiretler.

Osmanlı Devleti Dönemi'nde aşiretlerin Mardin yönetimindeki Savur beyleri ile olan ilişkileri: Sürgücü, Omeryan, Delevera ağalarını atayan Hamdullah bey (Erdem) İdris-i Bitlisi döneminde Osmanlı yönetimine bağlanan aşiretlere yönetici olarak gönderilen Kürt aşiretler (Hesenan-Heyderan)

Aşiretler ve Hamidiye Alayları (3 tanesi bağımsız 33 alay)

Aşiretlerin Balkan Savaşı ve Birinci Dünya Savaşı'na katılması , seferberlik, en son Doğu-Rus cephesine gönderilen ve sakatlar dahil bir daha geri gelmeyen, 15-65 yaş arası erkekler yüzünden aileler kadın adıyla anılır.

3. AŞİRET VE AŞİRETE BAGLI KÖY İSİMLERİ

Yönetimsel konumuna göre aşiret isimleri ile köy isimleri değişebilir. Günümüzde Sürgücü köyü aynı zamanda aşiret adını almıştır. Ancak yaptığım araştırmada köyün ilk yerleşiminin adı Xerabé Zéré'dir ve daha sonra Avine (Kavaklık) adını almıştır.Şimdi ise Sürgücü olarak değişmiştir. Sürgücü adı aynı zamanda 33 köyün aşiret adını kapsar. Osmanlı tapu kayıtlarında arazinin coğrafi yönünü belirtmek için kullanılan ve köyün hemen yakınında harabe olan Xerabé Zéré'de köy adına hiç bir yazılı kayda rastlamadım.

Aşirete bağlı köy adlarına bakıldığında coğrafi özellikleri içeren, kurucu veya hakim kişi adlarını kapsayan, yerleşik insanların biçimsel veya karakteristik özelliklerini taşıyan, büyüklük, küçümseme toplumsal statü adları taşıyan, dönemsel anlamda birkaç defa adı değişen, çok farklı etnik ve coğrafi uzaklık özelliği taşıyan köy adlarına rastlanır. Abdusselam Efendi' nin "Mardin Tarihi" adlı eserinde Sarguç, Sarguçli aşireti olarak geçerken, Hanna Dolapönü'nün "Tarihte Mardin" adlı kitabında Sürgücülü, Diyarbakır salnamelerinde ise Avina kazası şeklinde aşiret ve köy adı olarak geçer. Yaptığım alan araştırması ve literatür taramasında, merkezi temsilcileri otorite olarak Vali, Paşa, Bey, Ağa ve yönetim ilişkileri içinde geçen Avine-Sürgücü adlarının ve hatta yönetici adlarının bir kısmının ayak izinin olmamasını kağıt üzerinde devlet-yönetim bürokrasisinin işleyişine bağlamak lazım.

4. AŞİRETLERİN KENDİLERİNİ TANIMLAMALARI

Yerleşik hayatın biçimi, yarı göçebelik, şehir, ilçe-kasaba, köy,köy altı yerleşme biçiminde son yıllarda kendini gösterse de bu, genellikle yöneticileri atanmış ve yöneticileri kadın ile karışmış Paşa tanımlı coğrafi aşiret tanımına uygun düşen aşiretlerde görülür. Bazı aşiretler merkezi yönetim ile ilişkiye geçmemiş, bir şekilde (yarıcı-hizmetkar) topraklarını bağışlayan fakat yüzyıllardan beri o topraklarda yaşayan iç-dış aşiret adlarını kullanan ve kendilerini " Kurmancé Reş (Kara Kürt)" diye tanımlarken, merkezi yönetimlerle ilişkili olanlar "Kurmancé Gewr (Sarı-Ak Kürt)" tanımını kullanırlar.

Ancak Ziya Gökalp, Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tetkikler, syf 44'te şöyle yazar: " Bazı dağlılar, Kürtleri "Kara Kürt" ve "Ak Kürt" olarak ikiye ayırırlar. "Gurmancé Reş- Kara Kürt" ve "Gumancé Gewr-Ak Kürt" demektir. Dağlılar aşir olanlara, yani hükümete bağlı olmayanlara " Kara Kürt" derler.

Hükümete bağlı olanlara ise " Ak Kürt" adını verirler. Eski Türklerde "Ak Kemik" övücü, "Kara Kemik" yerici sınıfları ifade ederdi. Kürtlerde ise "Kara" sıfatı övücü, " Ak" sıfatı ise yerici bir anlamda kullanılmaktadır. " Der.

Günümüzde "Ez Kurmancé Reş ım" (Ben kara Kürdüm) cümlesini övünç olarak hala kullananlara rastlanırken Sarı-Ak Kürt tanımına pek rastlanmamaktadır."

YÖNETSEL AŞİRETLER

Livalar (il) tarafından (Vali) atanan beylerin (Kaza)yönettiği birden fazla aşireti ve ağalarını (Köy-Köyler) kapsayan yönetim şeklinde dışardan atananlar olduğu gibi içerden kendilerine yakın olanlardan ağa seçtikleri görülebilir. Mardin Livasına bağlı Savur kazasının beyleri Ahmet ağa sürgücü aşiretinin (33 köy) lideri olur. Ancak Kağıt üzerinde Kürt olmayan Savur yerine bir dönem Avina kaza olarak gösterilmiştir. Kürt aşiretlerinden oluşturulan Hamidiye alaylarının 3 bağımsız alayından biri olan Sürgücü aşireti merkezi Avina köyü kaza gibi gösterilmiştir. Gerçekte ise bütün yönetsel idari işlemler Savur bağlantılı gelişmiştir.

Aşiretler arası yöneticilerin kendi aralarında kız alıp vermeleri ve güç ilişkileri:

"Büyük evlere kızlarını vermiş, büyük evden kız almıştır. Mehmet Ağa'nın Yahudi karısı Fattuma'dan altı kızı bir oğlu olmuştu. Büyük kızı Ewaşa (Üveys)' nin gelin verildiği aile Çelikê Elîyê Remî (Raman-Batman) aşiretidir. Bu evlilikten çocuk olmaz, kendi yeğenini kendi üstüne kuma olarak alır. Emina (Emine)' nin gelin verildiği aile Cemil Paşazadelerdir. (Cizre-Diyarbakır) O, Ekrem Cemil Paşazade'nin annesidir.Makbule'nin gelin verildiği aile Serdin Paşazade (Hazro) Alişan Bey ailesidir. Zekiyê'nin gelin verildiği aile Ekinciler Cavit Bey, Senatör Cavit Ekin (Diyarbakır), Bedriye'nin gelin verildiği aile Savurlu Heci Beyler (Hacı beyin torunu, Hamdullah'ın oğlu Vasfi Erdem)dir. Bedriye için Savur'da büyük bir kasır yaptırılmış fakat Bedriya düğününü görmeden ölmüştür. Naciye'nin gelin verildiği aile Çınar ilçesi Altuxerê-Altunakar köyü Şeyh ailesinden Şeyh Celal'dir ve bu evlilikten oğlu Vahit doğar. Oğlu annesinden önce ölür." (9)

Bahtına sığınma (Bext), namusunun bahtına düşme olarak günümüzde de kullanılan bu kavram kendi içinde yerleşik kuralları olan bir değer olarak karşımıza çıkar. Türklerde "Aman dileme" ile ifade edilen fakat yeterince denk düşmeyen bu değer çok daha geniş kapsama ve sahiplenme biçiminde zamanla başkalaşmış, zamanla aldatmaca, ihanet ve kallesliğe kadar varan bir değere dönüşmüştür. Aşiretlerin en küçük birimi olan Mal (Aile) den Aşiretin sahip olduğu toprakları ve aşiretler arası geçerli bir kurallar bütünü olarak kendi hükümler alanına sığınan insan kanlısı bile olsa ona zarar vermeme ve onun can, mal, namus, yaşamını kendi yaşamı pahasına sahip çıkma olarak değerlendirebiliriz.

Aşiretlere doğal afetler, zorunlu göçler, yoksulluk, kan davaları, kovulma, kız kaçırma, mahkum olma, akrabaları ile ters düşme gibi zora düşme durumunda birey ve aileler bahta sığınır. Bunlar

zaman içerisinde yer değiştirebilirler. Ya da aşiretlerde karşılıklı bu türden akrabalar bulunabilir. Aşiretler kavga, kan dökme pahasına bu kuralı uygularlar. Bahtına sığınma sebepleri ortadan kalktıktan sonra tekrar bağlı buldukları aşiretlerine, köyelerine giderler.

Aşiretler arası dara düşme durumunda ise "Hawari (imdat) isteyerek birbirlerinin yardımlarına giderler. Bu yardımlar sonucunda aynı kanı taşıyan zorunlu akrabalık yerine gönüllü ve akrabadan önce gelen "dost" luklar oluşur. Bu dostlar bazen akrabaların düşmanları olabilir. Yakın tarihlere kadar Hapis arkadaşı- Yol yoldaşı- Askerlik hemşerisi bu dost tanımında değerlendirilirdi.

Zamanla bahtına sığınan ailelerden kan davası parası- bazen bilerek kendilerinden birini öldürterek- toprak ve aşiret sahibi olmuş veya yerlileri kovmuş olan olaylar ile bu kurum üzerinden intikamını aldırın hikayelerin modern siyasal varyantları mevcuttur.

Kirvelik... Kirvelik, tarihi temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış, hiçbir tek tanrılı kutsal öğretilerde geçmeyen, hiçbir hükümdarın kanunu olmayan, hiçbir hükümdarın yüzyıllardır bozmadığı, kurallarını yaşamdan alan, değişmez kanunlardan oluşan, semavi dinlerin küresel Allah'ına sığınan, hukuksal ve sosyal bir kurallar ve kana dayalı örgütlenmeler kurumudur. Sünnet, tek tanrılı dinlere Tevrat ile aktarılmıştır. Bu kurum ise ırk ve dinlerin kendi ayrılık sınırını koruma çemberi olmuştur. Hz. İbrahim (Tevrat'a göre) Rabbi ile yaptığı akit gereği kendine ait bütün erkek çocuklar tanınsın diye sünnet eder. Yahudilerde çocukların erkeklik uzuvlarının baş kısmında fazla olan derinin kesilip yeniden dikilmesi halen de dini ve milli bir zorunluluktur. Hristiyanlık döneminde uygulanmamış, İslamiyet ile birlikte Müslümanlarda sünnet, dini bir zorunluluk halini almıştır.

Bütün Müslüman çocuklar, İslamiyet'i seçen gayrimüslimler, Müslüman olabilmek için sünnet olmak zorundadır. Bu eylem gerçekleşirken insanın canı acır, kanar. Gayri ihtiyari korkudan kıpırdar, irkilir. Kaçıp kurtulmaya çalışır. İstenmeyen kaza ve yaralanmalara sebebiyet vermemek için birinin kucağına oturtulur. Fazla et parçasını inancına uygun dualarla kesenler, sünnetçi işini sağlıklı görebilsin diye kirveler seçer. İşte tam burada çocuğun kucağına oturtulacak adamın seçimi ve tercihi çok önemlidir. Kirve özenle seçilir. Hristiyanlar çocuklarını dini bir kuralmış gibi kesinlikle sünnet ettirmezler. Müslüman çocuklarını kucaklarına alır, kirve olurlar.

İrk ve inançların ayrılık sınırlarını koruyan sosyal sistemdir, kirvelik. Hristiyanlığından şüphelenilen birinin sünnetli olup olmadığına bakılır. Çok geçerli bir yoldur. Bir dinden olabilir, dinin kurallarını yerine getirmeyebilir, bilmeyebilirsin. Bu dünyada ayıplanır, kınanır zorlanırsın; öteki dünyada cezayı çekersin. Kabulleniyor karşı çıkmıyor; fakat eksik kalıyorsundur. İşaretlerinden en önemlisi yani sünnet; kavga, savaş, olağanüstü durumlarda öldürölme nedeni olabilir. Hristiyan ve Müslümanlar için neslini, malını, namusunu korumanın yolu kirvelikten geçer. Bu geleneğin en önemli maddesi, kirvelerin kuşaklar boyunca nikâhlarının kıyılmamasıdır. Kardeş ve akrabadan daha yakın sayıldıklarından nikâh düşmediği için birbirlerinin evlerine sorgusuz sualsiz gidip gelebilirler. Kendi çocukları ve karşılıklı akrabaları arasında hiçbir şartta dini nikâh kıyılmaz.

Müslümanlar kendi aralarında kardeş çocuklarını evlendirebilirler. Kirve başı dara düştüğünde her türlü koruma, barınma, beslenme yardımı yapar, bu korumadan dolayı düşmanlar tarafından taciz edilemez. Müslüman kirvesine yapılan saldırı kendisine yapılmış sayılacağından, güçlüler ve komşular

arasından kirve seçimi yapar. Gayrimüslim, kirvesinin güvenilirliği, namusluluğu, itibarı oranında toplumda saygınlık görür. Misafirperverlik, birbirlerinin inançlarına saygılı olmayı gerektirir. Gayrimüslimler evlerinde kirveleri için temiz su ve namaz için seccade bulundururlar. Kirvelerin kirveleri de karşılıklı kirve muamelesi görür, birbirlerini ziyaretlerinde evin erkeği evde olmasa bile evin hanımı erkek görevini üstlenir ve erkek gibi ağırlar. Müslümanlar, kirvelerini kendi dini inançlarına sadakatleri ve bağlılıkları oranında sever ve "Kendi dinine sadık, iyi bir insandır. Kendi dininde kalsın" der. Bu güven ve sadakati ancak savaş ve yokluk yılları baltalamış, karşılıklı olarak birbirlerinin güvenlerini sarsmıştır. Gelişen olumsuzluklar, güveni sarsmakla kalmamış, intikam duygusu ve karşılıklı imhaya kadar götürmüştür. Tek tanrılı kutsal kitaplarda geçmeyen ebedi kirvelik Sürgücü aşiretinde ebediyete gömülmüştür. Sadece Sürgücü aşiretinde mi?

Kirve kurban gel otur.

Canım çıka çul yoktur.

Hade em herin kilerê,

Pişta tê bidim minderê.

(Hadi kilere gidelim, Sırtını mindere vereyim) " (Ramazan Ergin a.g.e)

5. AŞİRETTE GENETİK-SOSYAL ÖRGÜTLENME

a) Yezidi Kürtlerde- 1-Şeyh 2- Pir 3-Feqir (Fakir) 4- Qewwal (Kevval) 5- Koçek

b) Müslüman-Şafii Kürtlerde 1-Bey 2-Paşa 3-Mir 4-Tarikat Şeyhi 5-Nazır

c) Alevi Kürtlerde Pir- Ocak- Evdal

d) Mesihi Kürtlerde Mar - Malik- Mir-Keşiş (Qaşişo)

6. AŞİRET KÜLTÜRÜNDE İÇ-DIŞ STATÜLER VE YÖNETSEL KAVRAMLAR

1. Aşiret.2. Ezbet 3. Malbat 4. Mal

a) Dış yönetsel kavramlar

Mir (Emir) Bey-Paşa- Ağa -Nazır-Çavuş

b) İç yönetsel kavramlar

2. Mahkul-Serek-Mezın-Şane

7. SOSYO-KÜLTÜREL İLİŞKİLER

Akrabalık Olgusu

Baba soylu akrabalık,aşiret kültüründe en az yedi babasını bilme ve sayma, ötekilere karşı, soylu ve yerleşik, atasal özellikleri ile tanımlanır. Başka aileden gelinler bile hamile oluncaya kadar kendi ailesinin hukuku ve adı ile anılır.

Anne soylu akrabalık, aşiretsel ve kabilesel akrabalıklar, güç ilişkilerinin seyrine göre kadın üzerinden akrabalıklarla sürdürülür. Bazen bir düşmanlığı sona erdirmek, bazen bir kan davasının karşılığı, bazen de mal, güç sahibi olma ya da malını ve gücünü korumak kadından geçer.Sürgücü’de Ahmet Ağa’nın ağa olması ve gücünü ağaları atayan Savurlu Hamdullah Bey’in kızlarından biri olan Bedriye ile evliliği, kızlarını ve gelinlerini istisnası çevre aşiretlerin o dönemki büyüklerinden alıp vermesi önemlidir.

Evlilikler, evliliklerin yönü birinci dereceden akrabalık ilişkileri üzerinden yürütülür.” İç Evlilik" (Endogami) inançsal ve kültürel değer olarak günümüzde hala geçerliliğini sürdürmektedir. Aşiret ilişkilerine karşı ideolojik, politik, kültürel, edebi söylemlerde bulunanlarda "Amca kızı" ile evliliklere sık rastlanmaktadır.

Geleneksel aşiret ilişkilerinin sürdüğü kırsal, kentsel hatta dünyanın bir çok ülkesine bir biçimde gidenlerde, Amca kızına talip olma (Miheyirkırın), Berdelye- kız takası- evliliği, başlık parası (Kalen), mirastan mahrum bırakma, kız kaçırma, kan davalarının bedeli olarak kız verme, geleneksel dini nikahla evli olup başka kadınla resmi nikah kıyma gibi çok eşli evliliklerin yanı sıra dışarıdan (Egzogami) tek eşli evlilikler de görülmektedir.Geleneksel evlilik biçiminde boşanma, şer’ i hükümlere göre yapılır.

Kan Davaları, kan davalarının sebepleri genellikle sahip olunan "Toprak- Kadın " etrafında döner. Kan davaları "Toprak ve Kadın" verilerek çözülür.

Kadın-Erkek İlişkisi (Kadının Aşiret İçindeki Yeri) :Çocuk doğuruncaya kadar ailesinin adını ve hukukunu taşır. Çocuk sahibi olduktan sonra gelin geldiği ailenin hukukunda değerlendirilir.

Amca Oğlu Hukuku: “Etnik kökenleri ve dinleri dönemlere göre değişen aileler, aynı köken ve dine mensup olanlar arasında evliliklerini yaparken bu ağa aileleri ve etnik temsilciler ile yeni güç arasında “kan bağı” oluşturmak için özellikle güçlülerden kız alırlar. Önlerindeki tek engel Kürtlerin binlerce yıllık amca kızı – amca oğlu hukukudur. Yasası, amca oğlu isterse amca kızını gerdekten çevirebilir, ilkesine dayanır.

Güçsüzler de güçlülere kız vermek isterler. Bu kızlar arasında kişilikli, hamarat, güzel olanları güçlüler alırdı. Güçlüler, özellikle güzel olmayan kızlarını orta halli ailelere verirler. Güzel kızlarını ise kendinden güçlülere verirlerdi. Bu ilk evliliklerden doğan çocukların baba akrabaları - amca, anne

akrabalar - dayı olur. Bunu herkes bilir. Bilmedikleri bu çocukların zorunlu -evlilikle oluşan kan bağı - etnik köken, din, güç sıfatlarının yarısına sahip olduklarıdır. Aidiyetleri baba ailesinin hukukuna göre işlese de (yalnız Yahudiler annenin mutlaka Yahudi olması şartı güderler) herkes Hz. İbrahim babamıza dayanır. Hz. İbrahim, ikinci Âdem Nuh babamıza, Hz. Nuh babamız da Âdem babamıza, eksik sol kaburga kemiğimiz Havva, Eva, Evaşa, Üveys... Anamız, kız kardeşimiz, karımız..." (10)

Yaş (Risipiler) Jir- Jirik (Erkek Bilge-Bilen) Pir-pirik (Kadın Bilen-Hekim-Ebe)

Genetik Şeyhler (Kadın-Erkek) Sağaltıcılar: Doğa üstü yeteneklere sahip, iyilik ve kötülüğe hükmedenlerdir. Hiçbir kutsal öğretiyi bilmeyen -bazı yezidi şeyhleri "Tipén Sırı" alfabeyi sadece kendileri bilir ve okur- aşiretler içinde istisnasız saygı duyulan şifa ve bela dağıtıcılarıdır ve onlara genellikle korkuya bağlı saygı duyulur.

8. AŞİRETİN NÜFUS YAPISI İÇİNDE YÖNETİM ERKİ OLMAYAN ETNİK UNSURLAR

Zorunlu ve gönüllü nedenlerle aşiretlere gelip sığınan ve zaman içerisinde kökenlerini unutsalar bile onlara aşiret içinde kökenleri hatırlatılan, İpek Yolu güzergahında bir kısmı yerleşik olan Arap kökenli kabilelerin mensupları ile Osmanlının son dönemlerinde Kafkaslardan göç eden Çeçen, Çerkez vb. Kafkasi ve Türki ailelerin yanı sıra aşiret sınırlarında çadırlarda yaşayan göçebe Çingene-Mırtıp-Karaçi-Aşık tanımlarının etnik anlamının yanında Aşıklar, yerleşik yaşam ve kuralların benimseme anlamında Aşıkların bazı kolları kendilerini Aşir olarak adlandırır. "Mala Bozo" bunlardan biridir. Kabile veya aile büyüklüğüne göre de kendilerini aşiret olarak adlandıran aileler küçümsenmeyecek kadar fazladır.

"Bizim genetik anlamda Mir'lerimiz, Şeyhlerimiz, aynı kanı taşıyan aşirlerimiz, bizi yöneten ve bize sığınan kavimlerimiz vardı. Avrupa üzerinden gelmiş Çingenelerimiz (Cengene), Hindistan üzeri gelen Karaçilerimiz (Kereçi), Arap çöllerinden gelen (Mırtıp) Mırtıplarımız, Kafkas ve İran üzeri gelmiş (Âşık) âşıklarımız vardır.

İran kökenli dilencilerimiz olan Parsek'ler küçümsenir, bizden olan tanrısal dilenci Feqir'ler kutsanırlar. Tanrı adı ve uğruna Feqir'ler zorunlu ihtiyaçlarının dışında dilenmezlerdi.

Bu topraklarda soyu sopy belli olmayan Badık; Reeyeler aşir sınıfından sayılmazlar." (11)

9. TOPRAK MÜLKİYETİ ÜRETİM İLİŞKİLERİ VE GEÇİM KAYNAKLARI

Üretim İlişkileri ve Geçim Kaynakları

Çiftçilik (Mülkiyet ve Toprağın Kullanımı): Güç tek elde toplandığı için yakın akrabalar arasında kullanım ve tasarruf eşitsizliği yüzünden aşiret içinde paylaşım, güçlülük esasına dayanır. Genelde yarıcı olarak sürülmesi , ekimi, biçimi zor tarlalarda karın tokluğuna sığınmacılar çalıştırılır. Çocuklar buğday ve arpa karşılığı ev hizmetlerine verilir.

Buğday ve arpa ekilmiş tarlaların yakınında kuşlar konmasın diye ağaç ekilmez, ekili ağaçlar kesilirken, bağ - bahçe ve ağaçlık alanlarda hayvan beslenmez. Yakın tarihlere kadar alışveriş ve devlet memurluğu küçümsenirdi. Kaçakçılık- sınır uzaklığının dışında, her türlü ticaret ve kaçakçılık- "takas" esasına dayandığından, tütün, hayvan, çay, kumaş giderek sanayi ve üretim olmadığı için aşiret bölgelerinde ve aşiret ilişkilerinin çözüldüğü bazı ailelerde silah ve uyuşturucu ile köy koruculuğu önemli bir geçim kaynağı oluşturur.

10. SÜRGÜCÜ (AVİNE) AŞİRETİ PENCERESİNDEN ÖMERLİ

Stranbej, klambej, dengbej Xıdırké (Hıdır) -Husenké (Huseyin) Omeri müstehcenlik sınırlarını aşan kemaçe ile bölgede çok bilinen ve düğünlere çağrılan Stran ve Klambej olarak tanınırlar. Hüsenké Omeri, Abdurrahim Türk'ün ölümü üzerine yakılan ağıda (Bave Lalo) dengbejlik yapmıştır.

Kendilerine ötekilerin adlandırmasıyla teba-hizmetkar- ismi verilen "Kırassori, Kérméti (Kırmızı elbiseliler- eşek sütü emenler)" Sürgücü örneğinde olduğu gibi aşiret köyleri içinde Cılın köyü için yapılan cahil ve küçümseyici fıkra ve tanımlamalar aynı zamanda çevredeki aşiretler için köyün bağlı bulunduğu bütün Sürgücü (44 köy) için kullanılmaktadır.

Mahmudki-Edmanki kollara ayrılmaları.

"Bütün sınırlarının olduğu aşiret reisleri ile arası yoktu. Dönem dönem onların köylerine bile baskın yapmış bir ağa idi.(Ahmet ağa) Dimili aşiretinin köylerini basmış, Kurelilerle birlikte, hayvanlarına el koymuştu. Ömeryan aşiretinin köylerini Sürgücülerle basmıştı. Birkaç adamını öldürmüştü. Ömeryan aşiretinin liderlerinin kasırlarını kuşatmışlardı. Kayınbabası Heci Begin'in gazabından çekinmeseydi köylerini de topraklarına katacaktı.

Ömeryan aşiretinden Êdman ve Mahmut kardeşler babalarının ölümünden sonra yaşadıkları kasır dâhil bütün köylerini, arazilerini yaşayanları ile birlikte ikiye bölmüşlerdi. Aynı evin içinde yaşayan iki kardeş birlikte içtikleri kahveyi ikiye böler ve kendi köylülerine yaptırır ve getirirlerdi. Zamanla köylüler Mahmutki, Êdmanki şeklinde taraflara bölünmüş, ağalarının çıkarları için birbirleriyle kavga ederlerken iki kardeş sohbetlerini kahkahalarla sürdürmüşlerdi. Dağın yamacında kurulan kasrın balkonundan ölümüne kavga eden taraftarlardan kimin kazanacağı üzerine bahse girerlerdi. Ömeryan köylülerinin ise ,bu tartışma ve kavgalardan, aralarında düşmanlık oluşmuş düğünde oynadıkları folklorü bile Mahmutki, Êdmanki diye iki stile dönüştürmüşlerdi. (Günümüzde bile Mahmutkiler Êdmankileri Êdmankiler Mahmutkileri sevmezler." (12)

11. AŞİRET KÜLTÜRÜNDE BAZI OLGULAR VE MİMARİ

-Ev içi hizmetkar

Navmali-gulam) Peya -(Hizmetkar- Yaver) Peyaye Tifingé (Silahlı adam, yaver)

-Tarlalara bakan hizmet erbabı

Pale (Çapa yapan) Cotkar(Çift süren)

-Hayvancılık yapan çoban

Şıvan (Küçük baş hayvan çobanı), Gavan (Büyük baş hayvan çobanı)

Gazve (talan), Eşkiya, mahkum, firar

Beş (imece, yardımlaşma)

Şergele-Egit-Mér-Merxas-Merkuj

Mimari: Aşiretlerde tarım ve ziraate dayanan inanç ve gelenekler mimariye yansımıştır. Toprak, taş ve ağaçlardan oluşan, iki katlı, ahırın evin alt katında olan, yukarıdan açılan bir gözenekle ahırın hayvan ifrazatının toplandığı yerin üstünde kışın kullandıkları tuvalet-banyo "deliği" vardır. Baharda bunu gübre olarak tarlalarda kullanmak için havalandırırlar. Fazla kalanı yazın tezek olarak kullanmak için kurutmaya bırakırlar. Havaaların uygun olduğu zamanlarda kapalı yerde tuvalet ihtiyacını görmek Yezidi inancına göre "günah" sayıldığından açık alanları kullanırlar.

Evin ikinci katında zahirelik (Kevar), mutfak ve misafir salonu olarak da kullanılan ve mutfağa (tıfık) yakın bir veya iki oda bulunur. Yakın akrabalar arasında evler birbirinin avlusuna ya da damına dönüşür.

Gayr-i müslim ve geçmişte ağalık yapanların evleri ise güç, kudret, varsıllık oranında "Kasra (Şato- köşk)" dönüşür.

"Köylerde servet ve hâkimiyetin en büyük eserleri değirmen ve kasırlardır. Awina'da üç değirmen vardı ve sahipleri hep ağalardı. Aşê İso Fendi, Aşê Xızna Süleyman'ın, Aşê Osman, Osman'ın değirmeniydi. Bu değirmenlerin denk taşları gibi olan güçleri ,karşısındaki güçsüzleri buğday tanesi gibi öğütürdü. Sürgücü köyünde sayısız kasrın taşları günahın, sahipleri talanın tarihine tanıklık eder. Ayakta kalmış, hala ev olarak kullanılan kasırların bilinen adları: Kesra Şaşîn-Şaneşîn, Kesra Başika (Şahinler), Kesra Mala Circîs, Kesra Mala Muro, Kesra Usê Emmasê. (13)

Kilisesi olmayan Avina köyünde bu kasırlar aynı zamanda ibadethane (Kilise) olarak kullanılmıştır.

12. AŞİRET KÜLTÜRÜNDE BAZI DEĞERLER

Kirvelik, cesaret, cömertlik ve misafirperverlik, fedakarlık, ağırbaşlılık, erkeklik olgusu, baht (Bext) gibi değerlerin yansıması abartma ve yalan çok fazladır.

"Hikâye Kürtler arasında, hiçbir eğitimin olmadığı, yaşanan olayların mesellerle pekiştirildiği, sözlü tasavvurların gerçeklerden soyutlandığı, olayı yaşayanların bile yaşadıklarına yabancılaştıkları bir anlatıma dönüşür. Yusuf ve Züleyha'ya döner, Mehmet ve Fattuma.

Kendi aidiyetleri ile ilgili olaylarla o kadar meşgul olurlar ki bütünü her zaman kaçırlar. Yaşamlarındaki acılarını, hastalıklarını anlatmayı severler. Çektikleri acılar şikâyete dönüşür. Akrabasını gerçekte şikâyet edip yargılayan sözcüklerde bile, aslında dinleyenlere inceden bir mesaj ya da küçük bir sözcükle gözdağı veriyordur. Arada inceden "Ne yapalım, bizimde bir delimiz var. Atsan atılmaz, satsan satılmaz." Vur dediğinde öldüren biridir. Bazen bu konuşmalar öyle bir hal alır ki şikâyet ve kötüler, vurgular ve abartılarla, birbirine karışır. "Ben" diye söze başlanır "biz" diye bitirilir.

Güç ile ayakta kalmak zorunda olan herkesin, birinci ya da ikinci dereceden düşmanlığı yüzyıllardır sürer. Hatta bazen ne zaman ve ne nedenle başladığı bile unutulmuş, nesiller geçtikçe araç ve biçim değiştiren bu düşmanlıklar gölge gibi kendisini takip eden; beynini, yüreğini, bedenini kemiren bir zorunlu aidiyeti besler." (14)

Sürgücü köylerinde konuştuğum kişilerin aileleri ile ilgili yalan ve gerçekler karşısında "Her gerçek yazılmaz." yaklaşımı ile nine ve dedelerini abartanlara, başkalarından duydukları olayları aşiret ve ailelerine mal edenlere, hatta masallardan aile şeceresi çıkaranlara tanık oldum. Çirok (Masal) "Buna benzer ifadeler zamanla bir efsane biçiminde dilden dile dolaştı. Kasr yükseldikçe, hikâye de zenginleşti. Hz. Musa, Hz. Davut, Yusuf ve Züleyha hikâyesi Mehmet Ağa'ya uyarlandı. Altının gücü ve efsane denk hale getirildi." (15)

"Nesep takip edince kimin kimlerle nereye ulaştığı, nerede kesildiği bilinir. Geçmiş nesillerin üremesi üzerine kurulduğundan tarihi kayıt; unutmama, bilgi birikiminin aktarılması ihtiyacı fazla kendini göstermez. Nasıl olsa herkes geldiği kaynağın, atanın artı ve eksilerini taşırdı." (16)

Topraksız ağa aileleri ile aşiret sahibi olmayan toprak sahibi ağalar mevcuttur. Bir kaç köy sahibi bey ailelerinin içinde, sahip oldukları köylerde iki dede öncesinin mezarları bile olmayan "Sıpahi beyi" aileler vardır.

13. EĞLENCE BİÇİMLERİ VE BOŞ ZAMANI DEĞERLENDİRME

Gece-Sewbıherik: Gündüz-Berberojik günün bütün gerçek, yalan, dedikodu, bilgi, karar, şakalaşma şeklinde geçen ve çalışmayıp değerlendirdikleri zamanıdır. Kadınların çeşme başı ve tandır

muhabbetleri aynı işlevi görür.

Taziye (Şin): Acının büyüklüğü ve ölme biçimine göre dışarıda üç gün, içerde kırk gün sürer. Kan davası ölümlerinde intikam alacaklar taziye kabul etmezler. Yasları intikam alınıncaya kadar sürer.

Düğünler ve Müzik:Stran-Stranbej, Klam-Kılambej genelde çalgısız olarak inançsal (Yezidi-Müslüman) olarak söylense de düğünlerde bu iş geleneksel olarak "Aşık"lar tarafından davul-zurna-kaval-kemançe çalınarak yapılır.

Dengbejlilik:"Kimi ağıtlar, bazen yıllarca başka aşiretler arasında ve sadece dengbejler tarafından söylenirdi. Kürtler için söz tanrısaldır.Acı, sitemkar insanlar tarafından çalınan tanrısal bir müzik aleti gibidir. Sitem duygu ve acı ile ortaya çıkar, aidiyet ile mayalanır, öfke ile intikamla bilenir. Zaman ötesi güdülen bir dava olur.

Kılamê: Kadim (Baki tanrı sözü) Tanrısaldır ve kalıcıdır.Kalıcı olan zamansızdır. Kadimdir. Mutlaktır. Bir şekilde söz yerine ve değerine ulaşır. Her şey ayaklar altına alınır ama söz ayak altına alınamaz. Tanrı'dan olanı Tanrı'nın almasına olan sitemdir. Yine Tanrısal olan bir sitemle, ölüm ve yaşamın uç sınırında, ölüm anında, her ölüme ve ölüye ağıt yakılmaz. Yaşamın ve ölümün kutsanmasıdır, kılam. Erken ve haksız ölümlere yakılan ağıttır ki ölenin ardından en çok yananın o andaki doğaçlama öyküsüdür.

İlk ağıdı yakan, kılamı söyleyen, anne, kız kardeş, sevgilidir. Sevinçleri "Stran", acıları 'kılam' ile dile getirirler. Stranda bir kadın çalgısız söyler, erkek ve kadınlar tekrar ederler. Kılamda her kadın acıya yakınlığı kadar acısını tekrarsız dile getirir. Ses ve söz ustası kadın, erkek dengbejler tarafından dillendir. Erkekler kendi odasında öfkelerini, acılarını sükûnetle bilirler. Kadınlar acı ve öfkelerini ağıtla besteler. Dengbejler tanıklığın tanrısal, sözlü çalgısı olur." (17)

14.YAŞANTI ÖZELLİKLERİ

Etnik Durum: "Başka nesiller ile birleşmeden doğan çocuklardan oluşan bir kan bağıydı bu. Onların da çocukları arasındaki evlilikler, dayı- yeğen hukukuna bir de amcazadelik hukuku karıştırır. Bazen bu tür izdivaçlar düşmanlığa son verdirme adına yapılırdı.

Düşmanlar arasındaki kan davaları, toprak, para, ya da kan bedelidir, kız verme ve bu yolla barış sağlanır. Kız kızla takas edilir. Kız (berdel) ile düşmanlıklara son verilir. Kız ile akraba olunur. Kız ile onurlanır, onursuzlaşır. Kan akrabalığına, toplumsal kast girince bu tür evlilikler artık eşit ya da daha güçlü kastların kendi aralarındaki izdivaçlarla devam ettirilir. Kürtler arasında kast sistemi kadın üzerine kuruludur. Bütün yaşamsal değerlerden önce gelir.Toprak bile öğretisini kadından alır. Yaşamın adıdır kadın. (Jîn-kadın; jîyan-yaşam) Kadın, dışarıdan gelenlerce değişen, değiştirilen yeni toplumsal değerlerle, eski değerlerin çatışmasının, uzlaşmasının adıdır. Kutsal öğretilere, yazıya, kayıta altına almaya, gerek duyulmayan, kan öğretisi ile gizli tarihidir." (18)

Dinsel Durum- Kürt aşiretlerde ;

a) Hiç bir kutsal öğretiyi bilmeyen, zamanla Yezidi öğretisini unutan genetik Şeyhler

b) İktidar, arap, ehl-i beyt kökenli Şeyhler

c) Tarikat öğretisine göre el alıp veren Şeyhler

Bölgemizde " Sultan Şeyhms" Sultané Evliya (Evliyalar Sultanı) olarak anılır. Aslen Yezidi Şeyhi olduğunu Şengal Dağı'ndaki akrabaları söyler.

"Ahmet Ağa ve adamları Mardin'den Sürgücü'ye gelirken sürekli Kanigenik Köyü'nün yolunu kullanırdı. Bu köy aynı zamanda Sürgücü aşiretinin coğrafi sınırlarının başladığı ilk köydü. Mardin'den gelirken Kanigenik Köyü'ne üç kilometre kala yolun sol tarafında Sultan Şeyhms Köyü ve türbesi vardır. Ağa bu köyü ziyaret eder. Sultan Şeyhms doğduğu bu topraklardan dini eğitim almak için gittiği Şam ve Bağdat'tan (Sultane Evliya) Evliyalar Sultanı sıfatıyla geri dönmüştü. Allah'ın sevdiği kullarından, keramet sahibi, iyilik ve kötülüğe hâkim, ermiş biri olarak tanınırdı. Hakkında pek çok rivayet vardır. Cinlerin çarptığına, cinlerin musallat olduğu insanların bedeninden cinleri kovduğuna inanılır. Büyük ateşlerin içinden yalın ayak geçtiği halde ayaklarının yanmadığı gibi (Zerdüşt - İbrahim), küçük bir çocuğu ateşin içine oturtup çocuğun üşüdüğüne tanıklık edenler vardı. Ateş onlarla dosttur. Çilkani (kırk çeşme) adıyla anılan türbeden uzakta ayaklarını vurduğu her yerden su fışkırır. (Hz. İsa ve Hz. Musa) Hatta daha da abartılır ve giderek dağın kırk tane çeşmeye dönüştüğü, uzun süre burada yaşadığı, kendisini ziyarete gelen kırk askeri bir avuç pirinçle doyurduğu, kırk askerin de doyduğu ve hatta yemeğin önlerinde kaldığı mucizeleri (Hz. İsa) anlatılır. Evliyalar sultanının sürekli üzerinde oturduğu bir taş vardır. Ayakta olduğunda bir ayağı Şeyhan Köyü'nde, diğer ayağı Bağdat'tadır.

Gaybı bilir, iki dünya arasında rahat yolculuk yapabilir. Oturduğu taşa" Git" dediğinde taş havalanır. Dur dediğinde durur. Taşın üzerinde uçarak istediği yere gider. Ölmeden vasiyeti üzerine yola yakın defnedilir. Mezarı türbe haline getirilir. Türbeyi ziyaret ederek kendini ayaklarının altına atan insanların dileği kabul olur. Ancak bu dileğin kabul olması için ya hediye sunulur ya da kurban kesilir. Güç ve zenginliklerine, isteklerine göre insanların kestiği hayvanın büyüklüğü de değişir. Deveden tavuğa her şey olabilir ama mutlaka kan dökülmeli. Zamanla öteki Kürt aşiretlerine kerameti yayılır.

Özellikle erkek evlat sahibi olmak isteyenlerce yapılan ziyaretin dilek kabulünün sonucu Şehms adları çoğalır. Adına dilekte bulunan kişinin alınına kesilen kurbanın kanı hac şeklinde sürülür. Türbenin içindeki mezarının üstünde kesik (yeşil) örtüden bir parça kesilir. Kesik (yeşil, ziyaret yeşili) kesika kalodur. Kürtçe'de mavinin karşılığı yoktur. Yezidi inancına göre mavi en büyük düşmandır. Bu parçayı koruyucu ve iyileştirici amaçla yanlarında taşırlar. Türbeye bakan ve kesilen kurbanın derisi ile sağ but ziyaretidir. Sultan Şeyhms'un torunları olan ailelere verilir. Her aile sırasıyla bu deri ve etleri alma hakkına sahiptir. Köyün tümü Sultan Şeyhms'un torunudur. Yakın köyün adı Şeyh Aliyan'dır.

Ahmet Ağa ve adamları Sultan Şeyhms'a varırlar. Sultan Şehms'un torunlarından biri onları karşılar. Sohnete başlarlar. Torinen kaliko (yaşlı dede, bilge torunları) olduklarını söyleyip aynı kanı taşıdıklarını söyleyerek "Çelike mara be jahr nabe" (Yılanın yavrusu zehirsiz olmaz) der ve konuşmaya devam ederler:

- Bütün makamların üstünde Allah vardır. Yeryüzünde makamı yüksek Allah'ın dostları vardır. Ona ve ocağına saygısızlık edenler çarpılır. Kaliko torunlarına zarar verenlerin ocaklarının üzerinde oturur.

Onlara ve çocuklarına kalkan ellerin taş kesileceğini, alay eden dillerin tutulacağını, beden felç olacağını ancak Allah dostu ve torunları affederse iyileşeceğini sadece kötülük eden değil kötülük edene ait olan mal ve canın da zarar göreceğini anlatır." (19)

Din-Örf-Adet ilişkisi eğitim durumuna göre değişir. Müslüman olmuş Kürt aşiretlerinde "Nakşibendi" tarikatının büyük etkisi mevcuttur.

15. LİDERLİK

Aşirette merkezi otoritenin dışında liderin belirlenmesi genetik özellikler taşır. Coğrafi aşiretlerde, Aşir olan dağlılarda, hükümlerlik aşiretlerinde liderlik genektir ve aynı babanın çocukları arasında sürdürülür.

Liderin Vasıfları ve Sorumluluklar: Ne koşulda olursa olsun aşiretin içinde ve dışında güçlülük esas alınır. Kendi akrabaları arasında ciddi çatışma, ölüm ve düşmanla işbirliğine varılan liderlik kavgaları kayıtsız, şartsız tek otorite olma, içerde ve dışarıda aşireti temsil etme yeteneği gösterme becerisi esas alınır.

"Meznantı ji kürsiya agirê, kuna herkesi tahmul nake. (Liderlik, közden bir taburedir. Herkes oturmaya tahammül edemez.)

Büyük olacak kişi, herkesi memnun etmek, herkes adına karar vermek, dengeler kurmak, mutlak yaşamsal doğrulara, içerde ve dışarıda sosyal kurallara (aşiretler arası sözlü kurallara) uymak zorundadır. Lider; bir dediği iki edilmeyen, kararlarının doğruluğu yanlışlığı sorgulanamayan, tanrısal güç bahşedilmiş bir kurbandır. Kan bağı olan aileler önce Mal (ev, aile), sonra Malbat (bir babadan oluşan bir kaç ev, aile), daha sonra Ezbet (birkaç babadan oluşan ev, aile) ve nihayetinde aşiret (bilinen en eski babadan bu yanı kan bağı olanlar)tir. Her evin bir büyüğü vardır ve büyüklerin kendi aralarında seçtiği büyük de aşiret lideri olur. Zamanla aşiret kavramı kan akrabalığından aynı coğrafyada yaşamının adına dönüşmüştür.

"“Hespê çê emê xwe zede dîke” (İyi at yemini fazlaştırandır) derler, doğrudur.)

Hükümlerlikler el değiştirdiğinde, hiçbir yetkisi kalmasa bile, erkleri son bulmuş, kökeninde ağalık yapmış birinin bulunduğu aileler tebaalarla aynı muameleye tabi tutulmaz. Ağa sıfatları hep baki kalır. Ağalık kurumuna saygının aksine, bütün köylüler onların kökenleri ve geliş biçimleriyle ilgili tarihleri bilir. Ayrıcalıklarını sürdürür, hükümlerlik alanlarını korurlar. Osmanlı paşasından yetki alabilmek için güçlü ve zengin olmak gerekir. Sadece güçlü olmak yetmez, düşmanını da güçsüz kılmak gerekir. Doğal rekabet, kan dökülme bile düşmanlık gerekçesidir.

Aile içinde büyüklüğüne, öz ya da amca oğlu olmasına bakılmaksızın herkesin reis olabilme şansı vardır. Büyüklere kayıtsız şartsız saygı göstermek liderlik söz konusu olunca değişir ,büyük-küçük, kadın-çocuk aile içinde lidere itaat eder. Lider yaşlandığı zaman, diğer bireylerin aile içinde kendini ispatlama kavgası başlar. Lider, atalarının kanını taşıyan, aileyi ileriye götürebilecek herhangi birini yerine

varis olarak seçebilir." (20)

Aşiret içinde ve dışında liderliklerin nasıl el değiştirdiğine ve ötekilerle kurulan ilişki biçimini anlatması açısından Hanna Dolapönü'nün "Tarihte Mardin" adlı eserine bakmak gerekir.

" 1917 yılında Mustafa Kemal, Resulayn üzeri Mardin'e gelmişti. Xıdır Çelebi Kömürlü'nün evinde kalmış, aynı günlerde tarihi Mardin evlerinin birinde Alman karargâhını ziyaret etmiştir. 1918 yılında Osmanlı mutasarrıfı Mustafa Nadir Bey ile galip devletler adına İngiliz siyasi hâkimi Nuel, Mardin şehrini savaşız almak için eşraf ile konuşmaya gelmiş, eşraf karar bildirmemiş, Süryani Patriği 3. İlyas Şakir Efendi'ye danışmışlar ve "Türk idaresinden başka bir idare istemiyoruz" demişler. Patriğin önerisini Mardin eşrafı oybirliği ile kabul etmiş. İngiliz siyasi hâkimi Noel, bu cevap üzerine Derik ilçesine geçmiş. Salih ve Necim Ağalar İngiliz Noel'e sıcak bakmamış. Mardin'i işgal için kuvvet toplamaya Viranşehir ilçesine gitmiş, İbrahim Paşa'nın oğullarını elde etmiş, Urfa ve Siverek birleşerek isyan çıkarmış, Diyarbakır'daki Elcezire kumandanı Nihat Paşa, Necim Ağa'nın çocukları Salih ve Abdi ile beş yüz kadar asker bu isyanı bastırmışlar ve isyancılar Suriye'ye kaçmış. Necmi Ağa'nın çocuklarına gösterdikleri kahramanlıktan dolayı İstiklal madalyası verilmiştir. 1919 yılında Londra'da yapılan galip devletler antlaşmasına göre doğu ve güneydoğu illeri Fransızlara terk edilmiş, Mondros Antlaşması'ndan faydalanıp, bölgeyi işgale başlamışlar. Mardin hariç Maraş, Antep, Urfa ve diğer iller işgal edilmiş, Mardin mıntika kumandanı Yarbay Kenan Bey milli bir teşkilat kurması için Millizade Eyüp Önen'i memur etmiş. Fransız askeri birliğinin başında diplomat Norman varmış. Mardin şehrini yanındaki subaylarla teslim almaya gelmiş, geldiği gibi Kenan Paşa'nın araya girmesi ile canını bile zor kurtararak gerisin geriye gitmiştir. " diye yazar.

Derik ilçesinin etrafında kürt "Rutan" aşireti yaşar.

16. AŞİRET HUKUKU

Aşirette örfi (Gelenek-Görenek) hukuk geçerlidir. İktidar biçimlerinin hukuklarını egemen kılmaya çalışan aşiretler bile zaman zaman geleneksel töre hukukunu da uygulamıştır. İslam inanç esaslarını aşan ve gelenekle bütünleşen şer'i hukuk en çok kan davalarının devamı ve çözümü olarak kendini gösterir.

Günümüzde nadiren görülen modern hukuku kullanma biçimi güç çatışmalarında kendini gösterir. Esas olarak gelenek ve göreneklere göre aşiret içi ve aşiretler arası gözetilen hukuk kendini "Töre" olarak gösterse de ihtiyaç durumunda öteki hukuklar da devreye girer.

"Bin yıl önce Arap ve Kürt kökenli din adamları Cizre üzerinden İslam'ı bölgeye getirirler. İslam, hukuk ve şeriatı "El ketli bil ketlu" (Katleden katledilir.) anlayışını gerektirir. Kısasa kısas anlayışının yanında toplumsal düzenin sağlanması için İslami adalet gereği suç işleyenin cezalandırılması, suç oranında bedel ödemesi gerekir. İş katilin, haksızın, bedel ödemesine gelince Kürtler'de bu durum bir başka hal almaya başlar. Katilin cezası, mallarına el koyma ya da talan etme ile sonuçlanmaz. Kadın

sadece neslin namusu için öldürülür. Kan temiz kalmalı, babalık hakkı kesin olmalı. Direnen ailenin, erkekleri, erkek çocukları, hatta beşikteki erkek çocuğu bile katledilir. Kanını alma hakkı sadece erkek çocuklarında olduğu için, geleneksel yaşamda çocuk da olsa erkek, erkek gibi olmalı. Kana dayalı yaşam ile dava, toprağa yansır, toprak için kan, kan için toprak alınır. Bütün hukuk kan ile kendini korurdu." (21)

Yezidi Kürtlerde "Şeyh soyundan" gelenler ile "Pir" soyundan gelenler hiç bir şekilde Qewwal ve koçeklerle evlilik yapamazlar. Yezidi inancına sahip olmayan birine kız verilemez. Ancak iyilik ve kötülük yapabilen, hastalık veren ve sagaltan mistik figürlere sahip şeyhler sadece onların bildiği eski töre ve söylenceler, yasa bilicilerdir. Yezidi Şeyhler anlaşmazlık durumunda kendilerine başvuru olan "Tipen sırrı" dedikleri yazı ile yazılan (Mishefa Reş(kara kutsal kitap), Kitabı Cilve- vahiy kitabı) özel işaretleri bilen tartışmasız uyuşmazlık durumunda başvuru olan kişilerdir. Qewwal ler kutsal kelimeleri ezberleyen, belleklerinde tutan ve aktaranlardır.

Müslüman Kürt aşiretlerinde yaşamsal törel yasalarını ağalar, sagaltım, yağmur yağdırıcılık, nuska, efsun müslüman olmuş geleneksel Yezidi şeyhi, tarikat şeyhi ve mollalar tarafından sürdürülür. Yasa ve töre akratacılığı "Dengbejler" vasıtasıyla yapılır.

SONUÇ

Aşiret tanımları üzerine geçtiğimiz yüzyıl içinde bilinen çalışmalar sırasıyla Ziya Gökalp, İsmail Beşikçi, V. Minorski, Martin Von Bruinessen'indir. Bunlar "aşiret yaşamı ve kavramları" etrafında oluşan kurumları açıklamaya çalışan kendi içinde değerli çalışmalar olarak farklı anlayışlara kaynaklık etmişlerdir. Adı geçen araştırma- tarih ve bilim insanların kabul-red üzerinden geliştirdiği akademik-politik kavramların yanı sıra Kürt kökenli yazın ve düşün insanların dışarıdan ideolojik-politik, içerden kendi aşiret ve aile tanımlamalarını övünç ve utanç temelinde anıtlılaştırıran bir tarih anlayışı görmektediriz.

Kendi aşiretim üzerinde yaptığım -yaşanmış bir olay üzerine- araştırmada yapılan tanımların ve belirlemelerin çok dışında bir kendini ifade edişle karşılaştım. Bu nedenle "sebepler ve sebeplerin" doğru olarak anlaşılmadığı kanaatini hala taşıdığım için "sonuç" ile ilgili çok şey söylemeyi, kendi ayakları üzerinde duramayan birey ve toplumların bir yere ve güce sığınma ihtiyacının hala farklı biçimde devam ettiği dünyamızda henüz erken buluyorum.

Büyük ötekilerin kabul-red, yandaş-düşman tanımları üzerinden kendi büyük ve küçük ötekileri tarihin bilinçdışına itilenleri, tarihin bilinçdışına itilme tehlikesine düşürse de bu çalışmaları emek-zahmet-niyeti konusunda ortak bir bilinç oluşturmaya yönelik çok değerli çabalar olarak görmek ve sürdürülebilmek lazım. Bu çabaları Kürtler'in kent yaşamında da bir şekilde sürdürdükleri aşiret yaşamının olumlu-olumsuz bazı biçimlerini kendi içinde ve dışında "sorun" olarak görenlere Albert Einstein ın " Hiçbir problem onu yaratan bilincin seviyesinde çözülemez." sözünü hatırlatmak isterim.

Bu konunun farklı etnik- ideolojik- inançsal perspektiflere sahip düşünce insanını, bana göre bu yanıla bir ilk olan "Uluslararası Ömerli ve çevresi Sempozyumu" çatısı altında bir araya getiren Artuklu Üniversitesi, Şarkiyat Enstitüsü, Ömerli Kaymakamlığı ve Belediye başkanlığı yetkililerine, katılımcılara ve sempozyumda emeği geçen herkese devamını dileyerek, teşekkür ederim.

*Ramazan Ergin (Eğitimci, Araştırmacı-Yazar)

(1)Ziya Gökalp, Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tetkikler, Toker Yayınları, İstanbul 1999

(2) İsmail Beşikçi, Doğu Anadolu'da Göçebe Kürt Aşiretleri, Yurt Yayınları, Ankara 1992

(3) V.Minorski, Kürtler ve Kürdistan

(4) Martin Von Bruneissen, Ağa, Şeyh, Devlet

(5) Ramazan Ergin, Kanın Gizli Tarihi - Reşo Kuri, Do Yayınları, İstanbul 2007

(6) Sayfo d Otoroye-Kaldoye-Seryoye, Mezopotamya Entitüsü, 1998

(7)Jozef Nacim, Asur Keldaniler ve Ermeniler Mezopotamya Enstitüsü, Almanya 1999. Orjinal basım Les Assyro-Chaldéens et les Arméniens, Josep Naayem, 1920)

(8) age, syf 199

(9) Ramazan Ergin, Awine ya da Kanın Gizli Tarihi Reşo Kuri, Do yayınları, istanbul 2007

(10) Ramazan Ergin a.g.e

(11) Ramazan Ergin a.g.e

(12) Ramazan Ergin a.g.e

(13) Ramazan Ergin a.g.e

(14) Ramazan Ergin a.g.e

(15) Ramazan Ergin a.g.e

(16) Ramazan Ergin a.g.e

(17) Ramazan Ergin a.g.e

(18) Ramazan Ergin a.g.e

(19) Ramazan Ergin a.g.e

(20) Ramazan Ergin a.g.e

(21) Ramazan Ergin a.g.e

www.arsivakurd.org